

---

## KORA ÚJKOR

### A törvényszék és a gyóntatószék között – a spanyol inkvizítorok politikája

*Kimberly Lynn*, a Nyugat-Washingtoni Egyetem Liberal Arts, Bölcsész- és Társadalomtudomány professzora azt kutatta, hogyan éltek a spanyol inkvizítorok, milyen körülmények, viták és élmények formálták őket, és hogyan használták fel tapasztalataikat. Öt inkvizítor életútját mutatja be a szerző.

A Spanyol Inkvizíciót IV. Sixtus pápa felszólítására Ferdinánd király és Izabella királynő 1478-ban alapította az eretnekek felkutatására. A testület élén a főinkvizítor és a Királyi Inkvizíciós Tanács, a Suprema állt. Munkáját törvények szabályozták, világi és egyházi jogászok, ún. familiárisok segítettek. Vidéken regionális törvényszékek működtek. A főinkvizítort a király nevezte ki, és a pápa erősítette meg, vagyis az inkvizíció a kormányzás új ága volt közös pápai-királyi mandátummal.

Az inkvizítorokat karrierizmus és ideológiai elkötelezettség vezette. Jártságok voltak a teológiában és más tudományokban. Sokat utaztak, jártak Rómában, Szicíliában, Amerikában, és magukkal vitték a tapasztalataikat. Működésüket a helyi körülmények jelentősen befolyásolták. Ítélezésük az ókori római törvényekre és precedensekre támaszkodott. Az eretnekséget Isten elárulásának tekintették, ami büntetést érdemelt. Bár állandó volt az ellenállás az inkvizícióval szemben, az mégis fennállt 1834-ig, a betiltásáig. A Portugál Inkvizíciót III. János alapította meg 1536-ban, a Római Inkvizíciót pedig IV. Pál pápa 1542-ben.

A Spanyol Inkvizíció eleinte a visszaeső zsidókat, a konverzőkat üldözte. Az 1391-es nagy zsidóellenes támadás után zsidók tömegei tértek át színleg a katolikus hitre. A muszlimok kiűzése 1500 és 1526 között zajlott, és közben már a protestánsokat is üldözőbe vette az inkvizíció. A testület vizsgálta „a vér tisztaságát”, és azok, akiknek zsidó vagy muszlim felmenőjük volt, nem viselhetek hivatalt. A Spanyol Inkvizíció 21 törvényszékkal működött: 14 a félszigeten, 3 Amerikában és egy-egy a Kanári-, Balaári-, Szicília és Szardínia szigeteken. A valladolidi inkvizícióhoz 90 ezer négyzetkilométer tartozott, Córdobahoz 27 ezer, Mexikóvároshoz ellenben a Fülöp-szigetek,

s az egész Óceánia. A Spanyol Inkvizíciót a korona tartotta fenn, de az egyházi bérleti díjak, az eretnekek elkobzott vagyona, a tárgyalások befizetései és a káptalani jövedelmek is hozzájárultak az intézmény működéséhez.

A perek a vallomásokkal kezdődtek. Az inkvizítor börtönbe vetette a gyanúsítottat. Értékeit leltárba vették és elkobozták. A tanúk nevét titokban tartották. Ismertették a vádat, a védő válaszolt. A jegyzőkönyveket levéltárban helyezték el. A helyi püspök jelen volt a tárgyaláson. Ha nem volt elég bizonyíték, akkor kínvallatás, azaz víz alá merítés majdnem fulladásig, csigával húztatás, kínpadra vonás következett. Néha felmentéssel végződött a per, máskor autodafé volt az ítélet, vagyis az eretneknek bűnbánó ruhában a nyilvánosság előtt meg kellett bánnia a bűnét. Súlyosabb esetben száműzés, korbács, gályarabság, börtön várt rá. A visszaesőkre halálbüntetést szabtak ki, és átadták a világi hatóságnak, mert a klérus nem ontott vért. Egy becslés szerint 1540 és 1700 között a 45 ezer perbe fogottnak 1,8 százalékát végezték ki (810 fő), 1,7 százalékát jelképesen a távollétében égették meg, és 5 százalékát vetették alá kínvallatásnak. Egy másik becslés szerint 15 ezer tárgyalásból 2000 végződött halálos ítélettel. Az elmarasztaló ítélet kihatott a rokonokra és azok jövőjére is.

Az egyházi bíróság figyelme a könyvkiadásra is kiterjedt. 1550-ben kibocsátotta a tiltott könyvek jegyzékét. Az 1580-as években volt a leghatalmasabb az inkvizíció, később csökkent a tevékenysége, végül már nem ítélkezett, inkább csak a felvilágosodás eszméi ellen harcolt. Az inkvizítorok kezelték a levelezést, a pénzügyeket, a levéltári anyagot, ők készítették elő az autodafékat. Végiglátogatták a körzetüket, begyűjtötték a feljelentéseket, a bírságokat, kirótták a penitenciát. A főinkvizítor fizetése 1568-ban évi 600 ezer maravédi volt, kb. tízszerese egy átlagos kasztíliai városi család jövedelmének. A királyi bírák ugyanennyit kerestek. A XV. század végéig a spanyol bírák dominikánusok voltak, később jezsuitákat is találunk köztük.

A Spanyol Inkvizíció számára *Tomás de Torquemada* főinkvizítor 1498-ban útmutatást bocsátott ki. Eszerint két teológus vagy jogász együtt ítélkezhetett. Erkölcösen kellett élniük, mértékletesen bíraskodniuk. A férfiakat és a nőket külön börtönben kellett elhelyezniük. A Torquemada-féle instrukciók előzményei: a XIII. századból *Nicolau Eymeric* kézikönyve; 1483-ból az olasz *Giovanni Andrea* kiadványa. Később, 1561-ben egy *Salas* nevű főinkvizítor elkészítette a Madridi Instrukciók című szabálygyűjteményt. *Simancas* inkvizítor 1552-ben állította össze az inkvizíció jogi kézikönyvét. A könyv sok kiadást megért. Több inkvizíció-történet is napvilágot látott, *Páramo* könyve (1598), vagy *Trasmiera* Arbués-életrajza (1664). Ők az egyházi bírákat szorgalmasnak és igazságosnak írták le. Mások szerint

az inkvizíció ellensége volt a kereszténységnek és a jogoknak. Az 1630-as években *Pinto Delgado* költő fájdalommal írta: „A kemény márvány meglágyul a sírástól... Ó, kegyetlen Hivatal, ki nevez téged Szentnek?” (35.)

Az inkvizítorok ismerték a családi, az örökösödési jog, a hozomány- és állásügyek intézését. Salamancában vagy Valladolidban szereztek doktorátust, az egyetemen tudós légkörben éltek, olvasták Aquinói Szent Tamást, Erasmust és Luther „eretnek” tanait. Az inkvizíció külön testületként működött a világi bíróságok mellett. A Szent Hivatal bírái alá voltak vetve a pápai dekrétumoknak, a római szolgálati beosztásnak és a trienti zsinat (1545–63) határozatainak. A szerző öt spanyol inkvizítor sorsával ismertet meg az 1540–1640-es évekből.

*Cristóbal Fernández de Valtodano* világi és egyházi jogból szerzett doktorátust. Részt vett a trienti zsinat előkészítésében. Toledói inkvizítor volt. Ez a testület 1551-ben 230 bűnügyet tárgyalt, ebből 15 autodaféval végződött. Néhány a vádakból: bigámia, többszöri házasodás, az iszlám, illetve a zsidó vallás gyakorlása; egy burgosi muszlim férfit vallása és öt felesége miatt ítélték el; egy oráni személy felszentelt papnak adta ki magát. A büntetések vezeklés, megbánás, megkorbácsolás, börtön és rövid száműzetés volt. A burgosi és oráni férfira gályarabság várt. Halálbüntetést senki sem kapott.

Valtodano több mint 400 személyt hallgatott ki. Ha a bűnös tudta a Hiszekegyet, az Ave Mariát, akkor miselátogatásra, bírságra ítélte, és feloldozta. 1554-ben Valtodano a Suprema tagja lett. Ekkor hozzálatott a protestánsok üldözéséhez. Valladolidban 1559-ben 26 embert ítélték máglyahalálra. 1561-ben Valtodano Simancas inkvizítorral együtt Carranza toledói érsek ügyét tárgyalta. Carranzát azzal vádolták, hogy érsek léte a *Kommentárok a keresztény katekizmusból* című munkájában (1558) lutheránus nézeteket vall. A Carranza-tárgyalás évekig elhúzódott, végül Carranzát Simancas Rómába kísérte, és az Angyalvárba zárták. 18 év után XIII. Gergely hirdetett ítéletet. Eretneknek találta Carranzát, de mivel az minden vádat eskü alatt tagadott, az egyházzal megbékélve halt meg.

Valtodano Valencia püspökeként új püspöki palota építésébe kezdett, kolostori reformokat vezetett be, vizitációba járt, adományokat szerzett a városi kórháznak. Idővel a trienti reformok szakértőjének számított. Sok mulasztást fedett fel, ezért gyakran volt konfliktusa más inkvizítorokkal, püspökökkel. 1569-ben II. Fülöp kinevezte Santiago de Compostela érsekévé. 1567–1570 között több hullámban pestis sújtotta Galiciát, Santiagóban nyolc ezren haltak meg. Valtodano 1572-ben hunyt el. A santiagoi katedrálisban nyugszik. Lynn kiemeli, hogy igen sok levél, ördögűzési kézikönyv,

bírósági jegyzőkönyv és vizitációs feljegyzés maradt fenn utána. Négy liturgiiai traktátum, a *Valenciai Breviárium* és egy misekönyv fűződnek a nevéhez.

*Diego de Simancas Vida* című önéletrajzából tudjuk, hogy szerinte az eretnokség tönkretette Németországot, Angliát, háborúba sodorta Franciaországot és Németalföldet. Az eretnekeket gyűlölni kell, hirdette. A Salamancai Egyetemen rektor, majd a királyi feljebbviteli bíróság tagja, és Ciudad Rodrigo püspöke volt. *Institutiones Católica*s című munkáját (1552) az inkvizítorok jogi szakkönyvének szánta. A cím Justinianus, Quintilianus és Kálvin munkáira emlékeztetett. 1558-ig 432 ítéletet hirdetett ki, és számtalan autodafénál elnökölt. 1559-ben kinevezték a Supremába Valtodano mellé. A két főpap 1561-ben új utasításokat bocsátott ki az inkvizíció számára. Trienti irányelveket és egységes eljárásrendet írtak elő. *Enchiridion* vagy *Ítélezési kézikönyv*ében Simancas az eretnokség felismeréséről szólt (1568.). A legnagyobb veszélyt szerinte Luther és tanai jelentették. A boszorkányokat és judaizálókat ő nem üldözte volna. A perekben ragaszkodott a védő jelenlétéhez.

A Carranza- esetet az nehezítette, hogy II. Fülöp csak feltételekkel egyezett bele, hogy az ügy Rómához kerüljön. Az inkvizítorok így a spanyol korona és a pápaság harcának ütközőpontjába kerültek. A Carranza-ügy végül magas pozíciókat hozott Simancas számára: elnyerte Badajoz és Zamora püspöki székét, majd Nápoly ideiglenes alkirálya lett. Rómában kardinálissá választották. Mégis csalódott volt, mert kortársai magasabb pályát futottak be.

1565-ben kiadta *Collectaneorum de Republica* című latin idézet-gyűjteményét, és a kormányzáshoz ajánlotta irányelvül. Hangsúlyozta a Habsburg Monarchia békés törekvéseit és a római jogra építkező törvények jelentőségét. Részt vett a könyvek cenzúrázásában. Írásait a híres antwerpeni nyomdász, Plantin adta ki. „Végtelen számú” könyvet olvasott, írja a Vidában.

Részt vett a toledói vértisztasági vizsgálatokban. Úgy vélte, a bibliai zsidók erkölcsösek voltak, ellenben a reconquista idején a zsidók elárulták a várost a muszlimoknak. Élete utolsó négy éve zaklatottan telt. A zamorai kolostorok kigúnyolták az egyházi reformokat, az apácák felháborítóan viselkedtek, a lakosság pedig ellenséges volt. Simancas a reformokat és a Spanyol Monarchiát kívánta szolgálni. 1583-ban a cárdobai Szentlélek kápolnában temették el.

*Luis de Páramo Rincónt* 1586-ban nevezték ki inkvizítornak Palermóba. A városnak 70 ezer lakosa volt. Szicília a spanyol Habsburgok uralma alá tartozott. Az alkirály a Gran Corte segítségével kormányzott. Mellette önál-

ló hatalomként működött az inkvizíció, és még 54 különféle világi, egyházi és főúri hatóság. A szereplők között állandó volt az ellentét, és bármikor betörhettek a muszlimok. Feszült volt a spanyol korona és a pápa viszonya is. Páramo tehát kusza viszonyokkal találkozott Palermóban. Alighogy odaérkezett, tűzvész és robbantás pusztított az inkvizíció épületében, háromszázan meghaltak, Páramo maga is megsérült. A leggyakrabban bigámia, babona, boszorkányság, istenkáromlás, hamis tanúzás és muszlimok ügyeiben kellett ítélnie. Autodafét évente egyszer tartottak 20-30 elítélttel, és további 40–60 perben ítéleztek. 1588-ban húsz angol tengerész anglikán vallása miatt állt a bíróság előtt. Az alkirály szabadon akarta engedni őket, Páramo ellenben katolikus oktatásra, és nyilvános bűnbánására ítélte őket. Gályarabságot Páramo ritkán alkalmazott – bár II. Fülöp gályáin szükség volt matrózokra. Páramo idején egyetlen makacs lutheránus papot égettek meg 1591. október 28-án.

Páramo Madridba utazott, hogy személyesen kérjen a Supremától épületeket, latinul tudó jegyzőt a hivatala számára. A kérését nem teljesítették. Az inkvizítor ekkor nyomtatásban is bemutatta a helyzetüket. Nem ért el eredményt, sőt a királyi határozat csökkentette az inkvizítorok hatáskörét.

Palermóba visszaérkezve azt találta, hogy az alkirály kitette őket a várból, és katonaságot küldött rájuk. A két inkvizítor a katonák kiátkozásával védekezett. Az alkirályal való viszonya ezután még inkább eldurvult. Ilyen körülmények között Páramo és társa még húsz évig szolgált a szigeten, mind kevesebb támogatással. Hiába kérték az áthelyezésüket, karrierjük kettétört. Páramo ekkor írta meg a *Monarchia* című értekezését (1606), szenvedésük és az inkvizíció történetét. 1608-ban Palermóban halt meg.

Páramo az inkvizíció történésze volt. Teológiai és jogi érvekkel dolgozott, levéltári kutatásokat végzett és történelmi precedensekre hivatkozott. Bebizonyította, hogy Nápoly-Szicília jogosan Roger norman gróf leszármazottaié. A *Confutationes decretorum* című írásában a pápa és a velencei dózse konfliktusában az egyházi jog elsőségét hangsúlyozta a világi jog felett. Legfontosabb történelmi munkája a *De Origine et Progressu Sanctae Inquisitionis* (Madrid, 1598). Azt kívánta bizonyítani, hogy az egyházi bíróság egyetemes intézmény. Az inkvizítoroknak jogi tanácsokat adott és számos esetet mutatott be részletesen. A *De Origine*-t a spanyol inkvizíció testamentumának tartják. Páramo bemutatta, hogyan élt egy inkvizítor gyarmati körülmények között.

*Adam de la Parra* a pályáját jogi diplomával a sevillai királyi bíróságon kezdte. 40 éves korában nevezték ki inkvizítornak Toledóba. Magasra ívelő karrierrel álmodott. *Pro Cautione Christiana* (1630) című munká-

jában a vértisztasági rendelet mellett érvelt. Ez az 1580-1640 között tömegesen betelepülő portugál zsidók ellen irányult. Olivares főminiszter viszont anyagiakért cserében koncessziókat biztosított nekik. Parra kitarított amellett, hogy a konverzók ne vehessenek pénzért hamis származási dokumentumokat.

Parrát a Suprema 1628-ban egy murciai bencés kolostorba küldte, ahol az apácákat „megszállta az ördög”. Parra ekkor még nem volt felszentelt pap, ezért Trejo püspök megtámadta a kinevezését. Egy Luisa nevű apáca gyanús csodatételei miatt is összekülönböztek. Parra pert indított Trejo és Luisa ellen. Az inkvizíció Parrának adott igazat – csakhogy 14 évvel később. Olivares közben megbízta Parrát, fejtse ki propagandát Franciaországgal szemben. Szolgálatiért toledói káptalani javadalmat kapott, és övé lett a málagai katedrális jövedelme is. Ígéretesnek látszott a jövője.

1634-ben megjelentette a *Conspiratio Haeretico-Christianissima* című munkáját. „Latinul írtam, mert minden európai fejedelemhez szólok”. A „legkeresztényibb király” gyalázatos módon összeesküdött Németalfölddel és a pápával Spanyolország ellen – állapította meg (210). A zsidók elűzését helyezte. A franciákat és Richelieu-t becsmérelte. Nyíltan megírta: azt akarja, hogy írása szerezzon neki „egy kis hírnevet, és egy nagy házat” (212.). Felemelte a szavát a késztermékek behozatala, a nyersanyagok kivitele és az arany- és ezüstkészlet kiengedése ellen. Történelmi hibaként jelölte meg, hogy 1492-ben nem volt teljes a zsidók elűzése, és hogy engedélyezték a protestánsokkal való kereskedést. Minden vallási türelmet elutasított. Helyeselte, hogy a limai autodafén (1639. január 23.) 11 személyt máglyahalálra ítélték. Véleménye szerint a portugál kereskedők eretnek hálózatot működtetnek Lima, Valladolid, Bordeaux és a hollandiai és levantei zsinagógák között. Lynn szerint csempész-ügyekről volt szó, nem eretnekségről.

1640-ben a spanyol–portugál állam kettévált, Olivarest száműzték, Braganza hercege pedig engedélyezte a kereskedést a portugál zsidóknak. Parra „tirannusnak és rebellisnek” nevezte Braganzát. Kálvinnal szemben úgy vélte, a zsarnok királynak nem kell engedelmeskedni. Íróként fellépett a bűn ellen. Végül egy tízsoros verse miatt lett kegyvesztett, mert bár név nélkül, de felismerhetően azzal vádolta a befolyásos Cortizos családot, hogy apácával tartanak kapcsolatot, pénzért vesznek származási igazolást. A versből botrány lett, a Suprema börtönbe vetette Parrát. Hónapok után kiszabadult, de rövidesen, 1644-ben meghalt. Parra tele volt ambícióval, de a pályája kettétört. Érdemes megemlíteni, hogy a történetést ő maga rossz, zsarnoki erőnek tartotta.

Az ötödik inkvizítor *Juan de Manozca y Zamora*. Korrupt, kegyetlen ember, de a hivatal nézőpontjából a legsikeresebb inkvizítorok egyike. Tizenéves korában a nagybátyja magával vitte Mexikóvárosba, és az ottani egyetemen tanult. Jelen lehetett a hírhedt Carvajal-autodafén, ahol 8 visszaeső zsidót végeztek ki. Ezután Salamancában doktorált jogból és kánonjogból. III. Fülöp kinevezte Cartagena de Indiasba inkvizítornak. A város fontos katonai és kereskedelmi kikötő, Mexikó kapuja volt. 1595-1640 között 135 ezer rabszolgát tettek itt partra a hajók.

Manozca Cartagenában nekilátott az eretnekek üldözésének a bennszülett lakosság körében. 1610 és 1621 között 81 ítéletet hozott; két autodafén 19 személynek kellett penitenciát tartania. A bűnök istenkáromlás, boszorkányság, bigámia, papi házasság és judaizálás volt. Afrikai asszonyokat halálra is ítélte, de a Suprema enyhítette a büntetést. Egy visszaeső protestáns angolra halálos ítéletet hozott. Manozca és társa közben panaszkodtak a Supremánál, hogy vallástalan emberek között élnek, nincs elég munkatársuk, börtönépületük. A világi hatóság akadályozza a munkájukat. Erre a helybeliek Manozcát feketítették be. Az inkvizítor elutazott Kasztíliába (az út félévig tartott), és viszontvádolta a vádlóit, hogy csaltak az alcabala adó beszédében. A főinkvizítor neki adott igazat, sőt kinevezte a limai inkvizíció tagjává.

Limába hat hónapig tartó gyötrelmes út után érkezett, és dűledező inkvizítori házat, alkalmatlan személyzetet talált. Ezután főellenőrnek küldték a quitói audienciára. Most két hónapig utazott. Mivel szóvá tette a hibákat, élesen szembekerült a helybeliekkel. Ekkor visszatérhetett Limába. Ott királyi támogatással az egyházi épületek felújításába kezdett. 1635-ben tagja lett a Supremának, és többek között egy idős limai férfi ügyét tárgyalta. A vádlott a portugálokkal való kereskedés miatt már hét éve ült börtönben, még mindig ítélet nélkül. Manozca javaslatára enyhe büntetést kapott, csak-hogy az öregember ekkorra már túl volt a kínvallatáson.

Az 1630-as években egy nagy bűnrészesség-per játszódott le Limában. Portugál zsidó kereskedőket vádoltak csempészettel, és judaizálással. A per 1639-ben autodaféval végződött. 73 embert állítottak a nyilvánosság elé; 11 személyt ítéltek halálra, de az ítéletet enyhítették. Egy várandós asszony meghalt a kínvallatás során. A per felfelé repítette Manozcát a ranglétrán: IV. Fülöp kinevezte a granadai kancellária elnökévé, majd Mexikó érsekévé. Az új helyén éles összeütközésbe került Palafox püspökkel, mert az engedélyezte a kereskedést a Fülöp-szigetiekkel. Végül Palafoxot távolították el. 1649-ben nagy autodafét tartottak a városban: 109 embert ítéltek el. Eből 26 fő megbánta a bűnét, 30-nak elengedték a máglyahalált. A halottakat

exhumálták, úgy égették meg, a távollévőket pedig jelképesen. Manozca 1650-ben halt meg, Mexikóváros katedrálisában temették el.

*Összefoglalás.* Henry Kamen szerint az inkvizíció tulajdonképpen elit bürokrácia volt. A bemutatott öt inkvizítor igen aktív volt, értekezéseket írtak, igyekeztek testületi identitást kialakítani, formálni a Katolikus Monarchia adminisztratív kultúráját, és megújítani az egyházat. *Francisco Bethencourt* szerint ez a vitatott szerepű testület azért tudott oly hosszú ideig fennmaradni, mert az inkvizítorok ügyes politikusok, vitatkozni képes emberek voltak. Sokat utaztak, magukkal vitték inkvizítori tapasztalataikat. Értettek a világi és az egyházi törvényekhez. Lelkipásztorok és bírák voltak. A jogi érvelések leírásával hozzájárultak a jogtudomány fejlődéséhez.

A spanyol inkvizítorok szerepet játszottak a gyarmatosításban. Az egyetemes jogi struktúra segítségével meg akarták fékezni a helyi erőket. Egyensúlyt próbáltak teremteni az egyház, a korona és a helyi hatóság érdekei között. Igyekeztek teljesíteni a trienti reformok előírásait. Sokszor nehéz körülmények között, pénzhány, a török fenyegetése és a helybeli alkirály rosszindulata mellett dolgoztak.

A legrámaibb eszközük a nyilvános autodafé volt. Ez félelmet keltett és látványosságot kínált. A másik eszköz a titoktartás volt. Ennek ígéretével vallomásra lehetett bírni a gyanúsítottat, meg lehetett védeni a tanúkat. Az inkvizítorok a műveltségüket is felhasználták, Catót, Cicerót, Mózeszt idézték, és a zsidóellenes *Trasmiera* Arbués-életrajzára hivatkoztak. Az ókori szerzők példáival jelenük eseményeit kívánták hitelesíteni. Tudásukat, olvasottságukat számosan elismerték. Lima első inkvizítorának 105 könyve, Valtodanónak 300 kötetes könyvtára volt. Simancas a *De Republica* című munkáját a tudás repertóriumának szánta. Páramo összegyűjtötte a citátumokat. A spanyol inkvizítorok jelentős tudományos, kulturális munkát végeztek

*A spanyol inkvizítorok utóélete.* Philipp van Limborch az inkvizíciót a keresztény történelem eltévelyedésének látta (1692, Amszterdam). A felvilágosodás gondolkodói szerint az inkvizíció maga volt a türelmetlenség. Számos beszámoló kegyetlennek, az emberi szenvedésre érzéketlennek mutatja őket, különösen az elvetemült *de Valdest* (*W. H. Prescott*, 1855, és *J. A. Llorente*, 1817-18). Az inkvizítor leghíresebb irodalmi ábrázolását *Dosztojevszkij Karamazov testvérek* című regénye nyújtja. Az inkvizíció adminisztrációs tevékenysége a bürokrácia csúcsa volt. Peruban ellenben a faji gondolkozást terjesztette. Az inkvizítorok úgy hitték, hogy a közjót szolgálják, és segítenek az embereken. Igen sokrétű társadalomban éltek, amely teljes bonyolultságával jelen volt az inkvizíciós bíróság szobáiban.

Kimberly Lynn részletesen bemutatta öt inkvizítor sorsát, rokonszenvet, már-már nagyrebecsülést ébresztve irántuk. Megtudjuk, hogy sokat dolgoztak, nehéz körülmények között álltak helyt, és gyakran érte őket kudarc. A könyv ugyanakkor disszonáns érzést kelt az emberben, mert a perbe fogotakról és elítéltekről alig olvashatunk valamit. Mit éltek át ők és a hozzátartozóik? Az öt inkvizítor száz év alatt több száz esetben bíraskodott, mégis szinte csak mellékesen értesülünk arról, hogy például egy várandós asszony belehalt a kínvallatásba (!), hogy bigámiáért „csak” 10 év gályarabság járt, korbács már nem, stb. Magának az inkvizítori tevékenységnek a lényege elsikkadt. Az elítéltek sorsának tárgyalása nélkül egyoldalú ez a különben értékes kötet.

A spanyol inkvizíció áldozatainak számáról is keveset tudhatunk meg. Tulajdonképpen nincsenek megbízható adataink, ezért igen különbözőek a vélemények.<sup>1</sup> A szerző nem említ olyan véleményeket sem, amelyek védik és indokolni kívánják az inkvizíció létjogosultságát. A Katolikus Egyház szerint az intézmény megmentette a bűnösök lelkét. *Marian T. Horvat* úgy véli (1998), a Szent Hivatal kegyetlenkedéseit eltűlozták. Főleg a protestánsok rágalmazták az egyházat. Az ellenséges propagandát a felvilágosodás, a romantika, majd a liberalizmus filozófusai is folyatták. II. János Pál pápa 2000-ben bocsánatot kért az inkvizíció által elkövetett bűnökért.

A szerző nem tért ki, még csak érintőlegesen sem, az inkvizíció középkori előzményeire, az albigensek, a katarok, valdensek üldözéseire, vagy a későbbi boszorkányperekre. Angliában kevésbé működött az inkvizíció. Skandináviában is csak elvétve. Fő helyszínei Spanyolország, Portugália, Itália, bizonyos német területek, és kisebb mértékben Magyarország. Kim-

---

<sup>1</sup> Néhány a becslések közül: Torquemada 1481–98 között több mint 10 ezer embert küldött máglyára (Wikipédia, Jekly Gabriella adata, lásd még M. Baigent – R. Leigh: *Az inkvizíció*, 1999). *Pierre Dominique* (1969): 178 382 embert ítéltek el, ebből 26 376-ot égettek el élve. *Antonio Llorente*: 1808-ig a spanyol inkvizíció 31 912 főt élve, 17 659-et halála után égetett meg (*A Critical History of the Inquisition of Spain*, 1826); *Ellen Rice*: 3000 és 5000 között volt a halálos ítéletek száma. (*The Myth of the Spanish Inquisition*, BBC 1993); *Henry Kamen*: 341 021 ítéletből 31 912 máglyahalál a spanyol inkvizíció mérlege (*Histoire de l'inquisition espagnole*, 1966) *Agosto Borromeo* (1998): a 125 000 eljárásból 2 400 végződött halálos ítélettel. Portugáliában 35 ezer eljárásnak 57 százaléka volt halálos ítélet. Wikipedia: 1481 novemberében a spanyol inkvizíció 288 halálos ítéletet hozott, és 79 esetben szabott ki életfogytiglani börtönt. *Pallas Nagylexikon*: 1481–1808 között Spanyolországban 34 658 embert végeztek ki. *Will Durant* itáliai adatokat hoz: *The Renaissance*, New York, 1953. 527. o.: 1485: 41 asszonyt égettek meg egyedül Comóban; 1510: 140 személyt Bresciában; 1514-ben 300 embert végeztek ki Comóban. *Will and Ariel Durant: The Age of Louis XIV*. New York, 1963. 449. o.: madridi autodafé 1680-ban, 120 elítéltekből 21-et megégettek. 454–55. old.: 1580–1600 között 50 autodafét tartottak, 162 halálos ítélettel. 1620–40 között 230 portugál zsidót élve, 161-et jelképesen, a távollétében égettek meg.

berly Lynn tudós felkészültségét egyébként bizonyítja a 343. oldaltól a 376. oldalig terjedő impozáns bibliográfiai jegyzék, és az eligazodásban segít a kötet végén fellelhető Mutató.

Kimberly Lynn: *Between Court and Confessional – The Politics of Spanish Inquisitors*. (A törvényszék és a gyóntatószék között – A spanyol inkvizítorok politikája) Cambridge University Press, Cambridge, 2015. 391 o. ISBN 978-1-107-50730-2

***Fodor Mihályné***